

Jegyzetek a bágyoni unitárius eklezsia multjából és jelenéből.

(Folytatás)

Az eklezsia gondnokai és belső emberei.

Végig tekintve a feljegyzetteken, látható, hogy csak e száz elejétől fogva, mily terhes gazdálkodást folytat s mily tetemes pénzösszeget fektet építkezésekre, javításokra s közhasznú célokra. S hogy mind azt lehetséges volt megtenni, mit megtettek, abban az egyes hívek mellett a főbb érdem bizonyára azoké a gondnokoké, kik valódi kegyes érzésekkel, vallások iránti lelkesedéssel, lankadatlan buzgósággal s megtörhetetlen jó akarattal mentek elöl s vezették a híveket, hogy az egyházban mindenek ékesen és jó rendben legyenek. De igen röviden tekintsük meg munkálkodásukat. 1802-ben papi házat épít; 1809-ben templomot teremt; 1810-ben a templom körüli helyet — czintermet — vastag és magas kőfallyal veszi körül, zsindeley fedéllel megfedve. Mind ebben lelkesítő, vezető, ösztönző vezér *Csegezi Mihály* volt, kinek gondnoki tiszte 1778-tól 1810-ig terjedt. 1817-ben orgonát csináltat; 1822-ben koronát, orgonát festet, templomot diszített; 1827-ben zsinatot fogad és lát el; 1833-ban a tornyot emeli, bádoggal fedi, a mire már egy magában 3441 frt 55 krt költ; 1838-ban mesteri házat, iskolát, melléképületeket épített s mindezekben vezér szerepet vitt *Váró Mózes*, ki 1810—1838-ig, tehát egyfolytában 28 évig volt gondnok.

1843-ban a templom fedelének egy részit bádoggal fedi 850 frt költséggel; 1844-ben egy 859 fontos harangot öntet 1690 frttal; 1845-ben egy más harangot öntet 450 fontost 350 frttal; s mind ezt Tkts. ifj. *Csegezi Tamás* gondnok vezetésével, ki 1838-tól 1848. év végéig vezette a bágyoni unitárius egyház ügyeit buzgó ággal és igazsággal és mint körüli gondnok a kört egész 1873-ban bekövetkezett haláláig. Emléke tiszteletben van ma is, nemcsak a bágyoni, de az egész egyházkör hívei előtt és között, s méltán, mert a néhai még halála után is szellemileg velünk van, vezet, oktat, tanácsol, méltó utóda, fia, kir. j. bíró s nekünk szeretett körüli felügyelő gondnokunk *Csegezi Mihály* által.

1868-ban új mesteri házat épít kő és téglából, új iskolát; az iskolát a kor igénye szerint butorozza s taneszközökkel szereli fel a törvénynek megfelelően, *Csegezi Ferencz* gondnoksága alatt.

1876. templomát ujttatja, czintermét uj kőfallal kerítetteti. 1881-ben uj toronybelet készített, a harangokat a toronyba feltéteti, 1882-ben környéki gyűlést fogad; püspöki visitatiot tart, melyre tetemes költséget ad ki. 1889-ben a papi házat, 1891-ben a mesteri házat ujttatja, fedeti zszindelylyel; templomát meszelteti, javítja stb.

Hát ezeken kívül a sok apró rendes kiadások, építkezések, javítások, mellékes költségek, collecták, iskolák, akademisták segélyezése, státus kölcsön, állami adók, községi terhek, belső emberek fizetése mennyire mehettek? Alig hiszem, hogy gazdálkodásában egy ekklézsia is felülmulta volna. S mind e tetemes költségek mellett folytonosan vásárolt erdőket, szántókat, a mesteri telek nagyobbítására egy darab belsőséget s egy házastelket is, melyért 20 évig haszonbért kapott s nagy nyereséggel eladta 1000 frtéért.

Ennyi sok építkezés, tetemes kiadások mellett az egyház belső emberei, gondnok és előjárósága tanácsára megértvén a kor intő szavát; meggyőződve arról, hogy a jelen időben, mikor az egyes hivek áldozatkészsége, fizetőképessége annyifelől van igénybe véve: a kepe rendszer tovább fenn nem tartható, kimondja a kepeváltást s tőke teremtéshez kezd.

E célra mindjárt közgazdasági pénztárától elkülönítve kezeli a Bélydy-féle alapítványt. (Bélydy István 1839-ben ajánlott az ekklának némi erdőkihágásos büntetésből 24 frtot váltóban, mely összeg felszaporodott 1000 frtra. Ezt hívják Bélydy alapítványnak.) Továbbá 1872-ben e célra nagy fákat adnak el 1000 frt értékig; 1874-ben a birtokosság bérváltos alapra által ad az unitáriusok részibe egy darab osztrák állam-kölcsön kötvényt 1500 frt értékben; 1876-ban törökbuza magtárt állit s azt gyümölcsözteti bér-alapnak; 1881-ben a bágyoni székelly katonaság és nemesség pénztára, az unitáriusok arányához mérten adományoz a kepeváltás alapjának 1528 frtot és 30 krajczárt; 1879-ben az ekklézsia megvásárol egy szép birtokot, melynek egy részét eladván, abból fedezi a vételárt 2500 frtot, a megmaradt 25 hold szántót mivelletti, gyümölcsözteti a beralap javára; 1883 ban néhai Kovács Dénes adományoz a beralapnak egy drb. erdőt; 1886-ban az eladott ház árából gyarapodik a beralap 1000 frttal; az így apránként felgyűlt tőkékből 1874-ben megváltja a papi és mesteri borbért 100–100 forint értékben. 1887. év végén körli gondnok Csegezi Mihály ur, T. Csegezi László lelkész és esperes, Fodor András tanító, Barra József gondnok, Kovács Dénes, Csegezi Ferencz, Moldvay János egyházi tanácsosok és több ekklézsiai hivek közreműködésével, a bér megváltása ügyében tervezetet készit, megerősítetteti s azután ámbár igen olcsó minőségben, de biztos alapra fektetve növekedőleg kimondja s 1888. ápril 24-től létesiti, tetteleg életbe lépteti a bérváltást s teljesen megszünteti az egyes hivek általi bérfizetést. S e tette által, midőn útát mutatott más egyházaknak is a bérváltás létesíthetésére, ugyanakkor önmaga számára biztosította jövőre a késő maradékok, utódok háláját, jelenre nézve pedig legfelsőbb egyházi hatóságának méltó elismerését.

Es ezzel bé is végezhetném az egyházi telt jegyzeteimet, ha nem tartanám szükségesnek megemlíteni az ekklá papjait és meste-reit. Kik voltak az *ekklának* papjai Dávid Ferencz idejétől a jelen-korig, határozottan kimutatni épen bajos, mivel mint fentebb is em-litettem, az egyház iratai, protoculamai 1703-ban elégtek a T.-Szt.-Györgyi templomban. Én Uzoni F. István feljegyzése szerént és a magam kutatásaim nyomán ezeket sorolom fel:

Papok.

1. 1581-ben *Kövér Tamás*, Uzoni szerént bágyoni unitárius predikátornak és Aranyosszék Dioeciesios assessorának iratik a T.-Szt.-Györgyi ekklézsia javainak összeírásában; de hogy papi hivatalát Bágyonban mikor kezdette, nem bizonyos.

2. 1592-ben *Dicsőszentmártani Bálint*, bágyoni unitárius pap-nak és a Consistorium assessorának iratik.

3. 1617-ben *Réthi János*, Bágyonban pap és Generalis notarius és consistor volt.

4. 1619-ben *Csehi Pál*, bágyoni papnak írja magát. Utánna ki volt, nem lehet eligazodni, mert az alig hihető, hogy ez és a követ-kező között valaki más ne lett volna.

5. 1663-ban *Bagdádi Erdő István*, szintén maga írja magát, némely irások alá bágyoni papnak.

6. 1691-ben *Köpeczi Nagy György*, volt Toroczkón és Tordán rector, onnan jött bágyoni papságra. Kolozsvárt szentelődött fel 1692. jun, 16.

7. 1706-ban kolozsvári *Csép Bálint*, 1693-tól 1696-ig Kolozs-vár külvárosának, Szentpéternek volt papja, innen Toroczkóra, onnan Abrudbányára 1703-ban, a honnan Bágyonba, azután Kolozsvárra vitetett vissza papnak Szentpéterbe.

8. 1709-ben *Atmási János*, alighanem T.-Szt.-Györgyről jött a bágyoni papságra.

9. 1716—1735-ig. *Ajtai Kovács Jakab*, notarius assessor Dioe-ciesios, consistor juratus. 1701-ben a collegiumból ment Kövendre tanítónak, onnan 1705-ben Toroczkóra papnak. 1711-től 1715-ig volt kövendi pap, a honnan 1716-ban Bágyonba jött, hol 1735. nov. 27-én mint pap meghalt. Eltemettetett a cziinteremben a mint írva van: Jacet corpus in cinterino Bagyoniensis.

10. 1736—1747-ig *Köpeczi Boldizsár*, kit 1747-ben Szindre disponál a G. Consistorium.

11. 1747—1754-ig *Balogh Mihály*, bágyoni Balogh László nztés személy fiát, járai pap-ágából hazájába bocsátja a Gub. Consistorium. 1754-ben meghalt. Bágyonban fekszik a cziinteremben.

12. 1755—1771-ig *Kénosi Tözsér János*, a tordai iskola rec-torát bágyoni papságra ordinálja a G. Consistorium, 1771-ben T.-Szt.-Györgyre vitetvén, ottan az Úrban elaludt. Kőri notarius és consistor volt.

13. 1771—1778. jan. 22-ig *Uzoni F. István*, kiről írva van, hogy sok törekedésekkel a superioroktól T.-Szt.-Györgyről bágyoni papságra megnyeretett. 1756. ápril 29-étől 1760. ápril 24-ig volt

Toroczkón rector; onnan 1760. ápril 24-én ment T.-Szt.-Györgyre papnak, a honnan jött Bágyonba, itten meghalt 1778. január 22-én, eltemettetett 25-én, beszédet mondottak felette: Almási Ádám kövendi és Balla Imre szindi papok. A czinteremben temettetett, hol sirköve ma is megvan a Balla Imre által készített e sirirattal:

„Uzonius jacet hic Stephanus sub marmore Fosztó
Cui quondam fuerat patria terra Bölön
Bágyoniensis erat populi zelo-us in aris
Angelos et sacri munere scriba Tori
Circiter hic denos quator et sex vixerat annos
Moliter hac jaceat fore viator humo.“

14. 1778—1782-ig *Mihály Pál*, ki mint Kolozsvárt Senior 1774-ben ment a tordai iskolához rectornak, onnan 1778. ápril 24. Bágyonba papnak, a honnan 1782. ápril 24-én Toroczkóra vitetett papnak.

15. 1782—1798-ig *Balla Imre*, ki Szindról vitetett bágyoni papságra, de hogy innen hová ment vagy itten halt-e meg, azt semmi irás vagy hagyomány nem igazolja.

16. 1798—1799-ig *Barla József*, honnan jött s egy évi ittenléte után hová ment, nem tudható.

17. 1799—1815-ig *ifj. Kozma Mihály*, ki 1781—1784-ig rector volt a tordai iskolánál; 1784—1791-ig pap Tordán, onnan vitetett Várfalvára, s onnan 1799 márczius 30-án Bágyonba, a hol 1815-ben meghalt, eltemettetett a bágyoni köztemetőbe, hol sirköve most is épen van. Temetésére adott az egyház 33 frtot s 6 véka buzát.

18. 1815—1820. Ismét *Barla József*.

19. 1820—1826. októberig *Füzi Ferencz*, a ki K.-Szovátról jött, innen Abrudbányára vitetett papságra.

20. 1826—1837. *Barabás Mózes*, ki nyugalomba lépte után itten halt meg.

21. 1837—1861-ig *Ferenczi Máté*, ki Csegezből jött Bágyonba papnak. 1861-ben harmadbér mellett nyugalomba vonult s 1864-ben nagy nyomorúságban meghalt.

22. 1861—1864. ápril 24-ig. *Koronka Gábor* Kolozsvárról a collegiumból neveztetett ki bágyoni pappá, hivatali hanyagságai miatt a papi állásról elmozdítottván, Bágyonból Tordára költözött.

23. 1864. juliustól *Csegezi László*. 1843—47-ig iskola főnök; 1847—50-ig martonosi, 1850—57-ig várfalvi pap, 1857—64-ig tordai rector volt, 1864-ben Bágyonban pappá neveztetett; 1868-ban köri jegyzővé, 1884-ben esperessé választatott s ezen minőségben folytatja közhasznú hivatalát egyháza közmegelegedésére.

Ha már a templomban, iskolában, templomi szertartásoknál, egyházi vallásos cselekményeknél papok és mesterek egymás mellett megtérnek, mintegy kiegészítésül, álljanak itten is az egyház papjai után az iskolamesterek. Igaz, hogy ezeknek a feljegyzése elmulasztott a multban s azért 1700 előtt hogy kik voltak, megtudni nem lehetett. Uzoni István is csak hallomás után említi fel, hogy

1. *Bágyoni Szabó György*, a ki 1697—98-ig tordai rector volt,

előbb bágyoni mester lett volna, de hogy mikor kezdte és végezte itteni szolgálatját, nem tudom bizonyosan megállítani, úgy szintén azt sem, hogy utánna ki következett.

2. 1705—1711-ig *Dersi Simó István* iratik bágyoni rectornak, a ki innen Tordára vitetett 1711. november 14-én rektornak.

3. 1711. november 22. 1719. *Ürmösi János* jött a collegiumból s 1719 május 6-án Széplakra vitetett papnak, hol felszenteltetése előtt meghalt.

4. 1719—1728-ig *Köpei Mihály*, későbbben szentmihályfalvi pap lett.

5. 1728. június 28-án *Szentpáli Mihály* volt oskolamester; de hogy meddig volt itten, nem állíthatom meg. 1733-ban már mint szentmihályfalvi pap predikált a bágyoni partialis visitation.

6. 1751-ben *Fekete József*, kiról az ez évben tartott pártiálison az iratik, hogy Fekete József b. mester atyánkiát várfalvi papságra bocsátja a G. consistorium. De hogy mikor jött Bágyonba, s meddig szolgált itten, s hogy közötté és az elébbi között volt-e még valaki vagy sem, arról a jegyzőkönyvekből nem tudtam megbizonyosodni.

7. 1751—1759-ig *Solymosi Péter* volt rector, későbbben mint kereszturfiszékbeli köri notárius emlittetik.

8. 1759—1763-ig *Sárdi István* iratik rectornek, ki innen Ádámosra, onnan T. Szt. Györgyre s végre Tordára vitetett papságra, hol 1795. jun. 18-án meghalt. Atyja volt a híres szónok Sárdi Sámuelnek; nagyatyja néhai Sárdi József kolozsvári, Sárdi Imre kövendi tanítónak, Sárdi Lőrincz és Sárdi István képviselőnek.

9. 1763—1766-ig *Szentiványi József*, innen hová ment, nincs feljegyezve. Apja volt Szentiványi Ferencznek, ki e körben több helyt paposkodott.

10. 1766—1773-ig *Konez Mihály*, a toroczkói rectoratságból jött a bágyoni iskolamesteri állomásra, innen nyugalomba vonult s Tordán telepedett meg.

11. 1773—1788-ig *Körispataki Sánta István*, és

12. 1788—1791-ig *Györke István*, mind kettőről nincs feljegyezve, hogy honnan jöttek Bágyonba és innen hová mentek.

13. 1791—1801-ig *Barra Ferencz*, ki egyszersmind procurator is volt e körben. Bágyonból nősülvén, a rectoratságról leköszön s itten megtelepedik. Ennek unokája volt Barra József, ki ez egyháznak 3 versen 11 évig volt gondnoka, s kivel a Barra nemzetség fiúga három embertyom után ez évfolytán kihalt; *Ida* leányában férje Csép Mihálylyal tisztességes családot hagyván maga után.

14. 1801—1815-ig *Jakab István*, innen Turba ment papnak.

15. 1816—1817. április 24-ig *Ferencz József*, ki az egyházi szolgálatról lemondván, világi pályára lépett.

16. 1817—1836-ig *Csegezi László*, kit M. Vászárhelyről a cancelláriáról hoznak Bágyonba, mint zeneértő jó organistát az akkor épült orgona mellé, innen Csegezbe, onnan Rákosra ment rectornek, hol meghalt. Atyja volt köri esperes és bágyoni lelkész Csegezy Lászlónak.

17. 1836—1861-ig *Ádám István*, ki az iskolából jött Bágyonba s hosszas szolgálatja után 1861-ben nyugalomba vonult, a 70-es években meghalt, utóda nem maradt.

18. 1861—1863-ig *Puál Ferencz*, ki mint ifju a collegiumból jött Bágyonba; három évi szolgálat után világi pályára lépett s ma is Kolozsvár városának szolgálatjában áll.

19. 1863—1872-ig *Dali Ádám*, mint a kolozsvári ekkla segédkántora hozatott Bágyonba tanítónak s innen 1872-ben Szt.-Mihályfalvára választatott s vitetett papnak.

20. 1872 okt. 25-től *Fodor András*, ki mint kolozsvári segédkántor választatott meg 1869-ben Sinfalvára iskolamesternek s onnan 1872-ben hasonminőségben rendeltetett Bágyonba, a hol 1878-ig rector, akkor községi iskola állván fel, azóta mint énekvezér és vallástaniító működik.

Feljegyzem még azt is, hogy vallásközönségünknek Bágyonban 5 zsinatja volt, úgymint 1677 junius, 1697 junius, 1723 junius, 1752 és 1827 években.

Az átkutatott esperesi és egyházi levéltáron levő jegyzőkönyveken megtalált adatokból a bágyoni unitárius ekklézsiára vonatkozólag ezeket a fennebbieket láttam szükségesnek a feljegyzésre; részint azért, hogy ez egyháznak történelmi adatai, viselt dolgai egy csomóban megtalálhatók legyenek; részint pedig azért, hogy a jelenben élő és ezután leendő utódok is, az elmultakból, a kegyes és buzgó elődök tetteiből lelkesedést és hitbuzgóságot merítsenek ez egyház régi jó hirnévének megtartására, gazdagítása- és felvirágoztatására mind anyagi, mind erkölcsi és szellemi tekintetben; s látva a multakat, győzöttessenek meg a felől, hogy rájok szent kötelesség gyanánt szállott ez egyház javainak nem eldarabolása, hanem azoknak szaporítása többről többre.

FODOR ANDRÁS.

MÓZES ANDRAS
HAGYOMÁNYA 1903

STABIUS PAPNÖVENDE

Párisi levél.

Páris, 1895. mártius.

(A csodák bibliai fogalma, Ménégoztól. — A reformált egyházi tanácsok újraválasztása. Jean Reville előadásai a párisi theol. facultáson.)

Szerkesztő úr!

Múlt levelemben említettem, hogy Ménégoz a csodákról tartott értekezést a párisi theol. facultáson. A tudós tanár munkája nagy vitát idézett elő s az orthodoxok lapjaikban elégedetlenségüket fejezték ki iránta. Szerintem azonban ez az elégedetlenség félreértésen alapul; nem jól fogták fel Ménégoz gondolatát, a minthogy az értekezés csakugyan az utolsó részben, a következtetések kivonásában nem is volt elég világos. Targyát különben jól határozta meg. Az időrendi és történelmi kérdéseket tekinteten kívül hagyva, nem akart azokkal a körülményekkel foglalkozni, melyek közt a különböző csodák létrejöttek. Egyszerűen azt akarta vizsgálni: „Mi a csoda a biblia szerint és hogy fogták azt fel a biblia írói?” Neki legkisebb kétsége sincs az iránt, hogy a szentírók, úgy az ó-szövetségéi, mint az új-éi, egyformán tekintették a csodát, t. i., „mint a dolgok természeti rendjével ellenkező jelenséget“, ma azt mondjuk, „mint a természet törvényeivel ellenkező jelenséget.“ Értekező azonban nem akarta ez utóbbi kifejezést használni, mert a természet törvényeinek ismerete nagyrészt újabbkori dolog. Mindazonáltal a régieknek is volt ismeretük a dolgok természeti rendjéről, így, mondja értekező, mikor „a királyok könyve beszéli, hogy Achaz napóráján az árnyék a helyett, hogy rendes útját követte volna, megfordítva ment, a könyvnek szerzője a nélkül, hogy a mai tudományos ismereteket tudta volna, e tünényben mégis a természet törvényeivel ellenkező tényt kellett hogy lásson. S így van a dolog a Jézus és az apostolok idejebeli tudományos eszmékre nézve is.“ Ugyanez észrevételt lehet tenni a bibliában elbeszélt csodákra nézve is. „Bizonyosságot szereztem, mondja Ménégoz, hogy a csodának bibliai fogalma nem különbözik semmi-
ben a mostani, népies és hagyományos fogalomtól, mely a csodában